

забезпеченні економічної безпеки підприємства. Для підприємства важливо визначити фінансові ризики та їх вплив на діяльність організації для того, щоб зрештою мінімізувати загрозу банкрутства підприємства

Список використаних джерел:

1. Бардаш С.В. Контроль діяльності суб'єктів господарювання: гіпотези та версії порушень : монографія / С.В. Бардаш. – К. : Вид-во Нац. торг.-екон. ун-ту, 2008. – 312 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / авт.-уклад. В.Т. Бусел. – К. : ВТФ "Перун". – 1440 с.
3. Голобородько Ю. О. Теоретичні підходи до розкриття сутності та складових фінансової безпеки банківських установ / Ю. О. Голобородько // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.12. – 2012. – С. 194 – 198.
4. Дмитров С. О. Управління фінансовою безпекою комерційного банку / О. С. Дмитров // Фінансовий простір. – № 2 (6). – 2012. – С. 11 – 15
5. Єрмошенко М.М. Фінансова безпека держави: нац. інтереси, реал. загрози, стратегія забезпечення : навч. посібн. / М.М. Єрмошенко. – К. : Вид-во Нац. торг.-екон. ун-ту, 2001. – 307 с.
6. Захаров О.І. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності : навч. посібн. / О.І. Захаров, П.Я. Пригунов. – К. : Вид-во КНТ, 2008. – 257 с.
7. Камлик М.І. Економічна безпека підприємницької діяльності. Економіко-правовий аспект : навч. посібн. / М.І. Камлик. – К. : Вид-во "Атіка", 2005. – 432 с.

ВПЛИВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ НА ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ СУБ'ЄКТІВ НА ФІНАНСОВИХ РИНКАХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Шишкіна О. В., д-р екон. наук, доцент, Борисенко І. А., аспірант, Національний університет «Чернігівська політехніка»

Інвестиційна безпека відіграє важливу роль у формуванні інвестиційної поведінки суб'єктів на фінансових ринках, особливо в умовах воєнного стану. Військові дії здатні спричинити значні турбуленції і посилити невизначеність на фінансових ринках, що впливає на рівень ризику та знаходить відображення у поведінці інвесторів.

Інвестори зацікавлені перш за все у стабільних та безпечних ринках для розміщення своїх коштів. Якщо ж країна перебуває в стані війни й військові дії спричиняють суттєву втрату активів країни, інвестори можуть утримуватися від ризикованих інвестицій та обирати більш консервативні варіанти вкладень, які вважаються більш безпечними в умовах конфлікту, наприклад, дорогоцінні метали, державні облігації або інші засоби, що зазвичай сприймаються надійними в часи високого ступеня невизначеності зовнішнього і внутрішнього середовища [7,8].

Особливо суттєво військовий стан здатен вплинути на зовнішні інвестиції. Іноземні інвестори зазвичай уникають ринків країни, яка перебуває в стані війни, що може призвести до зниження обсягів або навіть відтоку інвестиційного капіталу та зростання вартості кредитів, що безумовно

негативно позначиться на діловій активності економічних суб'єктів, а, отже, і на інвестиційній привабливості країни для інвестиційних вкладень.

Військові дії, що відбуваються на території країни, часто супроводжуються втручанням державних органів регулювання фінансових ринків (в Україні це Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР)) у механізми функціонування фінансових ринків, наприклад, шляхом введення ринкових обмежень, у процентні ставки чи надання додаткових стимулів для інвесторів, що має на меті запобігання паніці серед інвесторів, мінімізацію відтоку інвестиційних капіталів, забезпечення стійкості фінансово-економічної системи.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що інвестиційна безпека має значний вплив на інвестиційну поведінку суб'єктів на фінансових ринках у воєнний період. Існуючі і потенційні інвестори реагують на зміни політичних, економічних та соціальних умов, вишукуючи способи зменшення ризиків та збереження своїх активів у невизначених умовах воєнних дій.

Таким чином, інвестиційна безпека та інвестиційна поведінка є взаємопов'язаними категоріями в будь-якій економічній системі. Існуючі і потенційні інвестори приймаючи рішення намагаються перш за все оцінити рівень безпеки для своїх інвестицій. На нашу думку та з урахуванням опрацювання наукових робіт по означеній проблематиці, це можна зробити за рахунок дослідження глобальних економічних і політичних подій, політичної і економічної стабільності, фінансової надійності, ринкової ліквідності та рівня корупції [1 - 6,8].

Вплив *глобальних економічних та політичних подій*, що відбуваються в світі, можна дослідити за допомогою таких показників, як:

- рівень дипломатичної ізоляції чи підтримки від інших країн;
- участь у міжнародних організаціях та дотримання міжнародних договорів;
- рівень співпраці з іншими країнами та регіональними блоками;
- рівень розвиненості демократичних інститутів та дотримання принципів правової держави;
- чесні та прозорі вибори;
- свобода слова та громадянські свободи;
- відносини з сусідніми країнами та іншими глобальними гравцями;
- участь у міжнародних конфліктах та вплив на регіональну стабільність.

Зазначимо, що світові тенденції можуть впливати на інвестиційний клімат у країні, посилювати інвестиційний ризик, змінювати поведінку інвесторів та впливати на їхні рішення.

Вплив *політичної стабільності* на інвестиційну безпеку і інвестиційну поведінку можна оцінити через наступні показники:

- кількість та масштаби політичних конфліктів в країні;
- рівень політичної насильницької діяльності та протестів;
- ефективність та стабільність владних інституцій.

Політична нестабільність може впливати на рішення інвесторів, змушуючи їх обирати менш ризиковані інвестиції.

Економічну стабільність можна оцінити за допомогою дослідження:

- рівня економічного розвитку та динаміки економічного зростання;
- стабільності валютного ринку та фінансової системи;
- здатності до впровадження та здійснення ефективної економічної політики.

Важливо відмітити, що економічне зростання та стабільність розвитку сприяють інвестиціям, зменшуючи ризики втрат.

Для діагностування впливу *фінансової надійності* на поведінку інвесторів доцільно використовувати такі показники:

- розмір і динаміка змін ВВП;
- стан, динаміка і вартість обслуговування боргу;
- рівень бюджетного дефіциту чи надлишку;
- співвідношення доходів та витрат уряду;
- рівень золотовалютних резервів;
- співвідношення експорту та імпорту товарів і послуг;
- рівень інфляції та її динаміка;
- відсоткові ставки та їх стабільність;
- доступність кредитів для бізнесу та фінансових установ та ін.

Зауважимо, що сильна фінансова система, у тому числі, кредитна і банківська, підвищують рівень довіри інвесторів до держави / галузі і т.ін., що намагаються залучити фінансові ресурси для свого функціонування і розвитку. Натомість фінансові кризи та військові дії негативно позначаються на інвестиційній привабливості і поведінці інвесторів.

Наступним напрямом, який потрібно враховувати інвесторам та учасникам фінансових ринків є аналіз *ринкової ліквідності*, яка вказує на здатність активів бути купленими чи проданими без великих змін у їхній ціні. Для оцінки ринкової ліквідності країни на нашу думку доцільно розглядати наступні показники:

- загальний обсяг торгів на фондовому ринку, облігаційному ринку та інших фінансових ринках;
- рівень спредів, тобто різниці між ціною купівлі та ціною продажу активів;
- середній час необхідний для виконання заявок на покупку чи продаж активів;
- глибина ринку;
- рівень короткострокового фінансування;
- зміни в обмінних курсах та стабільність валютного ринку;
- інтервенції центрального банку для підтримки стабільності валюти;
- ліквідність споживчих кредитів та інших фінансових продуктів для населення.

Низька ринкова ліквідність може обмежити можливості здійснення операцій та збільшити ризики для інвесторів.

Останнім, але не менш важливим напрямком аналізу, результати якого можуть суттєво вплинути на поведінку інвесторів є *рівень корупції*, який можна дослідити за допомогою таких показників:

- корупційний індекс Всесвітнього банку (CPI), що вимірює рівень сприйняття корупції в урядових та публічних службах;
- індекс корупції, що оцінює рівень корупції в різних сферах, включаючи владу, поліцію, судову систему;
- рівень корупції в урядових та громадських структурах;
- рівень доступності та прозорості публічної інформації;
- наявність та діяльність національних антикорупційних агентств;
- рівень прозорості управління та доступ до інформації;
- ефективність боротьби з корупцією та проведення реформ;
- наявність та ефективність етичних стандартів для урядових службовців та бізнесу;
- механізми контролю за додержанням етичних норм;
- наявність та ефективність законодавства, спрямованого проти корупції;
- строки та суворість покарань за корупційні порушення;
- участь у міжнародних ініціативах та конвенціях проти корупції.

Високий рівень корупції може створити недовіру та зменшити / мінімізувати бажання інвесторів інвестувати кошти у певні проєкти і програми.

Результати проведених нами досліджень свідчать про наявність суттєвих проблем забезпечення інвестицій в Україні та про зниження інвестиційної привабливості країни особливо в останні роки, за активного ведення воєнних дій. Як вже було зазначено, воєнний стан негативно впливає на інвестиційний клімат країни через політичну нестабільність, великі ризики та невизначеність щодо майбутнього. Однак, вважаємо доцільним виділити низку чинників, які можуть сприяти притоку інвестицій в Україну навіть в умовах війни, а саме:

- здатність уряду забезпечити стабільність та безпеку в регіонах, які значно віддалені від територій з активною фазою війни, що може сприяти залученню інвестицій в такі регіони, у тому числі за рахунок релаксованих підприємств;
- надання урядових гарантій для іноземних інвесторів та бізнесу, що може сприяти підвищенню рівня довіри інвесторів і залученню їхніх інвестицій;
- створення можливості доступу до внутрішніх ринків та природних ресурсів, що може зацікавити інвесторів, навіть у військовий період, оскільки незважаючи на високі ризики, вони можуть отримати прибутки в майбутньому;
- наявність підтримки від міжнародних організацій та країн може забезпечити додатковий стимул для інвесторів.

Запровадження таких заходів на державному і міждержавному рівнях може створити умови для притоку інвестицій навіть в умовах війни. Однак вони й далі будуть мати високий рівень ризику, а інвесторам доведеться докладати суттєвих зусиль для забезпечення безпеки своїх інвестицій та ділових інтересів. Зазначені аспекти стануть предметом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Bodie, Z., & Kane, A. (2020). Essentials of investments. URL: <https://cutt.ly/owT54ZRf>

2. Blahun I. Особливості формування раціональної поведінки учасників фінансового ринку. *Scientific Notes of Ostroh Academy National University, "Economics" Series*. 2017. №. 5 (33). – С. 52-56. URL: <https://journals.oa.edu.ua/Economy/article/download/21/15>
3. Jorgenson D. The theory of investment behavior //Determinants of investment behavior. NBER, 1967. С. 129-175. URL: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c1235/c1235.pdf>
4. Kahneman D., Tversky A. Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Handbook of the fundamentals of financial decision making: Part I*. 2013. С. URL: <http://www.albacharia.ma/xmlui/bitstream/handle/123456789/31987/kahnmtversky.pdf>
5. Nofsinger J. R., Sias R. W. Herding and feedback trading by institutional and individual investors // *The Journal of finance*. 1999. Т. 54. №. 6. С. 2263-2295. URL: <https://cutt.ly/jwT56ilC>
6. Shiv B. et al. Investment behavior and the negative side of emotion // *Psychological science*. – 2005. – Т. 16. – №. 6. – С. 435-439. URL: <https://web.stanford.edu/~rehall/Tax%20policy%20reply%20AER%201969.pdf>
7. Шишкіна О., Борисенко І. Типи і принципи поведінки інвесторів на фінансових ринках в умовах цифрової економіки. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2022. № 2(30). С. 101-114.
8. Шишкіна О., Кальченко О. Ризикозалежність промислових підприємств від інвестиційної привабливості національної економіки *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2019. № 2 (18). С. 245–260.

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ ВІД ВОЄННИХ РИЗИКІВ

Шпомер Т. О., канд. екон. наук, ст. викладач, Реус Р. В., аспірант, Національний університет «Чернігівська політехніка», м. Чернігів

Потерпаючи від довготривалої військової агресії Україна зазнала масштабних втрат і руйнувань. Ефективне й швидке відновлення економіки країни неможливе без залучення інвестицій. Тому, нагального значення на сьогодні набуває розробка механізму їхнього захисту.

Однією із основних передумов залучення приватного капіталу та інвестицій виступає їх страхування від воєнних ризиків. Стандартна теорія ймовірностей настання ризикової події, яка використовується при класичному страхуванні, у випадку з воєнними ризиками не працює. Ймовірність реалізації таких ризиків в країні, де ведуться бойові дії, наближається до 100%. Відповідно, розмір страхових платежів при такому виді страхування має бути набагато більшим, що і формує ключову особливість, яка відрізняє страхування воєнних та інших ризиків. Таким чином, продукти приватних страховиків є надто дорогими і практично недоступними для інвесторів. До того ж, кількість страховиків, які мають бажання брати участь у такому страхуванні є незначною. У більшості випадків, страховий поліс має покривати як прямі матеріальні втрати інвестора, так і передбачати відшкодування розміру втраченої інвестиції. В результаті цього, відповідальність за забезпечення страхового покриття має лягати також і на плечі держави. Однак, зважаючи на сучасні бюджетні обмеження та незначні внутрішні можливості економіки країни, пріоритетною є розробка механізму страхування інвестиційної